

УДК 37.011; 37.013; 37.091.2

М. І. Піддячий

ORCID ID <https://http://orcid.org/0000-0001-6571-1450>

Доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу профільного навчання
Інституту педагогіки НАПН України,
член-кореспондент Міжнародної Слов'янської Академії освіти
імені Яна-Амоса Коменського,
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглянуто й охарактеризовано: природу і сутність людини у процесі еволюційної зміни станів природного, особистісного та суспільного характеру; завдання розвитку особистості та громадянського суспільства у вимірі буття соціуму, впливу людини на природу, способів пізнання людиною світу та себе; підготовку до праці як складову національної безпеки; розвиток особистості в процесі самотворення та творення культури; розробку та впровадження освітніх навчально-виховних систем у відповідності до цілей освіти і мети навчання; розвиток і характер продуктивних сил; розвиток в свідомості молодого покоління почуття патріотизму та здатності відстоювати національні інтереси; різновекторність життєвого простору особистості, що формує її рівень психологічного досвіду; роль фахівців з багатограним психологічним досвідом у розвитку особистості; формування компетентностей; соціально-професійний розвиток.

Ключові слова: глобалізація; громадянське суспільство; зростання; дозрівання; єднання; освітні моделі й системи; особистість; патріотизм; продуктивні сили; психологічний досвід; ринок праці; розвиток; свідомість; соціально-професійний розвиток.

Постановка проблеми. Розроблення розвиваючої системи, як правило, спрямовується на зміну станів природного, особистісного та суспільного характеру з метою забезпечення поступу. Оскільки на ряду з прогнозованими змінами в природі та людині відбуваються й не прогнозовані то й структурування завдань, які потрібно вирішувати, знаходяться у вимірі буття соціуму, впливу особистості на природу, способів пізнання світу та себе в умовах мінливого життєвого простору та нестабільного природного середовища.

У цьому контексті перед суспільством постає завдання створення світу культури та цивілізації шляхом проектування нової реальності, яка забезпечуватиме поступ особистісного і суспільного характеру в умовах конкурентного швидкозмінного середовища глобалізованого простору. Це означає, що окреслений напрям дослідження є актуальним, оскільки він відноситься до питань розвитку особистості, громадянського суспільства, держави та розбудові їх гуманітарної безпеки у контексті швидкоплинних цивілізаційних змін.

З урахуванням контексту даного дослідження аналіз напрацювань І. Д. Беха, О. С. Власюка, Л. І. Гриценко, Л. А. Гуцан, І. А. Зязюна, Т. С. Мачачи, О. Л. Моріна, З. В. Охріменко, О. М. Пархоменко, В. М. Піддячого, І. І. Ткачук, В. І. Туташинського, В. В. Юрженка дозволив узагальнити окремі складові існуючої системи розвитку особистості на вікових етапах. Не зважаючи на значну кількість напрацювань не вирішеними є певні аспекти проблеми. Запропонована тематика потребує досліджень, спрямованих на розвиток особистості у сучасних умовах із урахуванням перспектив застосування набутих якостей і цінностей.

Дослідити процес розвитку особистості в умовах розбудови громадянського суспільства. З метою узагальнення різних поглядів учених на проблему дослідження, з'ясування стану її розробленості, формулювання вихідних положень та для досягнення мети було використано комплекс методів дослідження: аналіз, синтез, систематизація філософських, психолого-педагогічних, соціологічних джерел; вивчення та узагальнення досвіду розвитку особистості;

Результати дослідження. Розвиток людини є вічною проблемою, оскільки в процесі еволюції відбувається зміна станів природного, особистісного та суспільного характеру. В результаті цього процесу виявляються нові завдання у забезпеченні поступу людини та громадянського суспільства. Оскільки на ряду з прогнозованими змінами в природі та людині відбуваються й не прогнозовані то й структурування завдань, які потрібно вирішувати, знаходяться у вимірі буття соціуму, впливу людини на природу, способів пізнання людиною світу та себе в умовах мінливого життєвого простору та нестабільного природного середовища.

Людина будучи приналежною двом просторам – природному та соціальному має неповторну (індивідуальну) духовну, фізичну та інтелектуальну складові, які в особистісному життєвому просторі являється частиною соціального світу. Разом з тим, вона може благополучно існувати лише в гармонії з природою, цілісно розглядаючись в космічному, біологічному, психічному, соціальному, культурному та цивілізаційному вимірах.

У цьому контексті, на сучасному етапі розвитку перед суспільством постає завдання створення світу культури та цивілізації шляхом проектування нової реальності, яка забезпечуватиме поступ особистісного і суспільного характеру в умовах конкурентного швидкозмінного середовища глобалізованого простору. Зазначимо, що процес проектування та системного коригування поліваріантних концепцій розвитку особистості в гармонії з суспільством та природою ускладнюється устроєм внутрішнього світу людини, структуруванням суспільства з певними характерними для них відносинами та сукупностями зв'язків форм природи. Відповіді на зазначені проблеми та необхідність проектування, реалізації й періодичного коригування життєвої та трудової траєкторії потрібно вирішувати людуству в процесі еволюції. Це означає, що окреслений напрям дослідження буде завжди актуальним, оскільки він відноситься до питань розвитку людини, громадянського суспільства, держави та розбудові їх гуманітарної безпеки.

Результати праці проявляються у природному, соціальному та державному вимірах. Праця відноситься до питань гуманітарної безпеки, оскільки через її результати відбувається захист: людини, сім'ї, народу; цілей, ідеалів, цінностей і традицій, укладу життя та культури; прав та обов'язків людини; основних свобод. Гуманітарна безпека має кілька вимірів особистісного і суспільного характеру: фізичний і психічний; вільної самоідентифікації; можливостей розвитку та вибору майбутнього. У разі зниження її рівня є загрози: знищення ментальної або культурної ідентичності людей і суспільних груп; переродження культури під впливом великих груп мігрантів, які не сповідують суспільні цінності; реалізації концепцій сталого розвитку та розвитку людського потенціалу.

Загрозою гуманітарній безпеці є відсутність картини майбутнього, а значить нація не працює на майбутнє. Зазначимо, що життя нації спирається на існуючі процеси передачі, правонаступництва та розвитку культурних надбань, які транслюються через суспільну комунікацію нащадкам як пережиті та осмислені цінності, світобачення, задуми. Спостерігаються деформації і у сприйманні підрастаючим поколінням культури праці, оскільки технології нав'язують власні правила параметрів комунікативних процесів [14, с. 47]. Ситуація ускладнюється тим, що динаміка суспільних відносин, соціально-економічних та глобалізаційних процесів змушує розробляти нові види праці та формувати їх культуру.

Для українського суспільства необхідне розроблення державних проектів, а саме обґрунтування сутності завдання щодо реалізації головного пріоритету – виховання української нації [2, с. 268-269]. Провідне місце має відводитися ролі національної культури та освіти у формуванні суспільної свідомості українців. Досягнення цієї мети здійснюється у процесі реалізації моделей і підходів до національно-патріотичного і громадянського виховання молоді, розвитку людського капіталу, засвоєння удосконаленого змісту освіти на основі принципів україно-людиноцентризму і культуро-природовідповідності [3, с. 85-86]. Особливе місце у цьому розвиваючому просторі займає фундаментальна і прикладна складові підготовки підрастаючого покоління до життя і праці.

У означеному контексті, розвиток особистості відбувається в процесі самотворення та творення культури. У духовному вимірі він, спрямований на індивідуальний вияв у системі мотивів особистості фундаментальних потреб: 1) ідеальної потреби пізнання у процесі саморозвитку та самотворення; 2) соціальної потреби жити й працювати для людей.

У досягненні цієї мети сучасний навчально-виховний процес має базуватися на усвідомленні себе суб'єктом суспільної взаємодії в результаті чого набуваються вищі життєві цінності та формуються індивідуально-психологічні якості. У такої особистості слід розвивати: «здатність до жертвовності, яка історично пов'язана з існуванням людського суспільства; культуру гідності; високий смисловий поріг, переживаючи за вершинні устремління; культуру, оскільки в ній матеріалізуються вищі духовні цінності; цілісну картину світу як основу її гуманізму. Здійснюється це через освіту, пріоритетом якої є формування: знань і цінностей, що ґрунтуються на наукових знаннях з домінуванням суспільства культурних цінностей де людина найвища цінність; психологічного досвіду; самодостатності; перспективності; творчості (технологічної, художньої, пізнавальної, соціально-комунікативної, духовно-моральної); справедливості у міжособистісних взаєминах; самоорганізації; індивідуальної соціальної ситуації розвитку; великодушності ...» [1, с. 8-10].

Фундаментальною основою життєдіяльності людини і функціонування громадянського суспільства є праця. Відповідно на етапах вікового розвитку людини родиною, територіальною громадою та суспільними інституціями мають створюватися умови щоб праця в її поступі ставала свідомою та цілеспрямованою. Результатом праці людини має бути створення соціально значущих матеріальних і духовних цінностей, необхідних для задоволення потреб особистості, територіальної громади й суспільства.

Разом з тим, праця є основною формою життєдіяльності як окремої людини, так і суспільства. Вона виступає провідним фактором соціогенезу, а значить як процесу історичного та еволюційного виникнення і формування людського суспільства, так і його класового структурування. В особистісному вимірі праця є засобом: самовираження та самоствердження; реалізації інтелектуального та творчого потенціалу [5, с. 431]; формування психологічного досвіду; розвитку почуття моральної гідності та ін.

У процесі підготовки до праці на етапах вікового розвитку особистості забезпечується поступ, через суб'єктів взаємодії, від самообслуговування до створення продукту праці, результати якої перерозподіляються суспільству через відповідні суспільні інституції. Процес підготовки людини до праці характеризується її розвитком від рівня самозабезпечення до особистого вкладу в формування валового внутрішнього продукту (ВВП). Зазначимо, що на історично сформованому культурологічному підґрунті відбувається неперервний процес формування гармонізованої особистості, територіальної громади й суспільства в нових умовах взаємодії, спрямованих як на забезпечення розвитку особистості, так і на розбудову та розвиток ринку праці.

Розбудова, динаміка розвитку та стан ринку праці знаходиться в прямій залежності від: наявності свободи у фахівців, здатних розробляти і розвивати економіку; політики державних інституцій; зовнішнього та внутрішнього інвестування; наявності технологічних проектів у всіх галузях суспільного господарювання [4, с. 62] з високим рівнем доданої вартості; здатності еліти проектувати духовний, суспільний і технологічний поступ на новому етапі розвитку; рівня структурованості видів праці та її змісту у різних вікових групах [13, с. 19]; системності передачі знань від старшого покоління до молодшого тощо.

Проголошення курсу на розбудову громадянського суспільства передбачає сукупність недержавних організацій, які доносять до територіальних, державних і суспільних інституцій волю громадян та захищають їх інтереси. Громадянське суспільство у взаємодії з державними інституціями та бізнесом на культурологічній основі в процесі інтеграції мають керуватися національними інтересами, усвідомлюючи та враховуючи вплив світових глобалізаційних швидкозмінних процесів на сукупність людей, об'єднаних певними історично зумовленими відносинами; жити в гармонії з природою розумно використовуючи природні ресурси; розвивати освіту і науку; формувати духовність, мораль, естетичну свідомість, патріотичні погляди й переконання; системно розробляти проекти виробництва матеріальних благ, прогнозуючи періодичність змінності інноваційних технологічних процесів, спрямованих на оновлення продукції за її якісними характеристиками; використовувати сучасні виробничі технології та цілеспрямовано розробляти нові з високою доданою вартістю на продукцію; формувати та розвивати в особистості сукупність формально-логічних, мовних, змістово-методологічних і естетичних знань, умінь і навичок, які проявляються в інтелектуальній та операційно-технологічній діяльності; залучати молоде покоління до праці з метою формування їх психологічного досвіду у процесі створення матеріальних і духовних благ; соціалізувати відповідальну за свої дії компетентну особистість, навчену логічно мислити й саморозвиватися, займатися самоосвітою і самовихованням, здатну визначати і користуватися автентичним інформаційним простором та приймати на основі цього адекватні прогресивні рішення змінюючи життя на краще. Суспільства і держави, які на цій основі розроблятимуть та реалізовуватимуть системні проекти домінуватимуть у суспільних відносинах і соціально-економічних просторах громадянських суспільств. Вони матимуть стійку динаміку випереджального розвитку в особистісному та суспільному відношеннях, а головне духовно і фізично здорове суспільство.

Динаміка інтеграції України в громадянські суспільства має проектуватися, супроводжуватися й коригуватися модераторами, які на початковому етапі мають забезпечити поступ людини, територіальної громади, суспільства і держави як на власній, так і на інвестиційній базі [7, с. 78] в умовах історично сформованого культурологічного простору. Це дасть можливість суб'єктам взаємодії знаходитися в просторі прогнозованого розвитку, максимально уникаючи ризиків перебування у вимірі неспроєктованої співпраці. Для того щоб не потрапляти в такий небезпечний вимір необхідний системний погляд на цілі і засоби діяльності, спрямовані на забезпечення прогнозовано очікуваних результатів в процесі реалізації безперервної програми розвитку людини, територіальної громади, суспільства й держави. На всіх етапах вікового розвитку особистості та рівнях її знаходження (від місцевого до світового) в умовах глобалізованого простору, важливим для неї є досягнення тріади результативності – самоідентифікації, спроєктованої трансформації та самореалізації.

Проектування інтеграції освіти і науки в громадянські суспільства на культурологічній основі передбачає забезпечення усталених стандартів та показників критеріїв, які характеризують оцінку якості світового господарства за структурою видів капіталу. А саме: агросировинні суспільства й економіки, базовані на ресурсно-видобувному капіталі; науково-технологічні й індустріально-промислові, керовані індустріально-промисловим капіталом; інформаційно-комунікативні суспільства з надмобільною торгово-фінансовою економікою, керованою капіталом знань, інтелекту; ідейно й духовно інтегровані суспільства тощо. Оскільки, ринкова продуктивність і додана вартість на продукцію у цих суспільствах різна Україна має розвинути освітній і науковий простір до конкурентоздатного рівня та збалансувати соціально-економічний простір, забезпечуючи його потрібними для всіх галузей трудовими ресурсами.

Розроблення навчально-виховних систем із означеними завданнями в традиційно сформованій ціннісній ієрархії ускладнюватиме процес глобалізації. Він загострюватиме конкуренцію і не лише в економіці, а й в інших сферах суспільного життя. У результаті процесів глобалізації утворився багатополосний простір, який ґрунтується на різних економічних, соціально-політичних і культурних моделях. Людство переходить до нового способу буття складність, непередбачуваність, нелінійність якого свідчать про потребу в переході до іншого типу мислення, яке можна назвати творчим, продуктивним, інноваційним. У цій ситуації чим сильніше розвинена загальна креативність мислення, тим більше можливостей у вивченні спеціальних сфер, у мобілізації знання в цілому і в кожному конкретному випадку.

Очевидно, що жодна країна не може бути успішною якщо вона не співпрацює з цивілізованим світовим співтовариством. Але сучасний полікультурний світ, особливо у високорозвинених країнах, має інноваційний тип прогресу, який ставить вимоги до людини та її діяльності на новому рівні розвитку цивілізації. З огляду на зазначене, вчені та педагоги мають спроектувати освіту, яка на достатньому рівні конкурентоздатності готуватиме людину до життя та праці в швидкозмінному просторі [6, с. 17].

У зв'язку з цим, в теоретичному і практичному відношеннях маємо розробляти проекти продуктивної суб'єктної взаємодії охоплюючи всі сфери й галузі, які забезпечують життєдіяльність людини, територіальної громади і суспільства. А саме: економічна з акцентуванням на розбудову ринкових відносин; політична – проектування та реалізація демократичного типу життя людини та суспільства; духовна сфера – виокремлення та продукування ціннісних пріоритетів людини та суспільства; професійна – набуття професійного досвіду та компетентностей, які вона використовуватиме в професійній діяльності; соціальна – проектування життєвого шляху і побудова міжособистісних стосунків у суспільстві в процесі суб'єкт-суб'єктної, суб'єкт-об'єктної та об'єкт-суб'єктної взаємодії.

Розробляючи зміст національної освіти потрібно ретельніше вивчати міжнародні освітні проекти, моделі й системи. Вибір навіть окремих освітніх складових з міжнародної практики та їх трансформація в українське освітнє середовище має відбуватися як на основі їх ефективності в міжнародному освітньому просторі даного етапу розвитку, так і на підґрунті освітньої, соціально-трудової, суспільної і соціально-економічної політики держави базованій на тенденціях розвитку в Україні та світі [9, с. 101-102].

Через аналіз історично сформованих просвітницьких процесів необхідно трансформувати в майбутні навчально-виховні моделі і системи кращі здобутки української і світової психопедагогіки, переглянувши основні освітні складові з метою коригування на новій культурологічній базі. В умовах систематизованого полікультурного простору такий підхід забезпечує поступ до нового рівня духовного, суспільного та соціально-економічного розвитку. Рівень же задоволення потреб особистості й суспільства перебуває в прямій залежності від соціально-професійного спрямованого змісту освіти, динаміки розвитку навчальних досягнень особистості на певних вікових етапах, стану ринку праці та ефективності використання наявних трудових ресурсів [8, с. 144-145].

Основою ж забезпечення поступу суспільства є формування та розвиток продуктивних сил (засоби виробництва – знаряддя праці та предмети праці; компетентні люди, що здатні до праці, приводячи в дію та вдосконалюючи засоби виробництва). Від рівня розвитку і характеру продуктивних сил, рівня їх складності та досконалості знарядь виробництва, а також від психологічного досвіду і культури людей залежить результативність суспільної праці.

Розробниками проектів накопичення та ефективного використання продуктивних сил є відповідні освітні і наукові інституції. Оскільки якість продуктивних сил формуються та розвивається протягом значного терміну маємо забезпечити вплив некомпетентних структур на безперервний процес їх відтворення. У державному управлінні структури, які відповідають за якість продуктивних сил повинні домагатися від всіх учасників виконання зобов'язань із їх забезпечення у відповідності до динаміки розвитку соціально-економічного простору. В першу чергу це стосується організації обслуговування виробництва високотехнологічної якісної продукції з високою доданою вартістю до якого пред'являються особливі вимоги у процесі технологізації робочих місць. Зазначимо, що реалізація такої

продукції на зовнішньому ринку забезпечує валютні надходження до бюджету України, а на внутрішньому задовольняє попит населення якісною продукцією.

Забезпечити гармонізований поступ суспільства та динаміку розвитку держави можуть фахівці з багатограним психологічним досвідом, який відповідає галузевим запитам на основі розроблених критеріїв. В інтеграційному ж процесі різновекторність життєвого простору людини формує її рівень психологічного досвіду, який у побудові особистісної траєкторії має аналізуватися та структурується за якісними і ціннісними ознаками [11, с. 102]. Безперервність цього процесу забезпечує динаміку розвитку психологічної сфери особистості на всіх етапах вікового розвитку. У зв'язку з цим, особливого значення в процесі становлення особистості набуває забезпечення єдності соціального і природного, загального й індивідуального, прав і обов'язків, регламентації і творчості, знань і практики. Особливістю співвідношення виховання і навчання є те, що виховання базується не на знанні, а на життєвому досвіді. Забезпечення успішності цього процесу відбувається через розробку та впровадження в практику безперервної освіти навчально-виховних систем, які у процесі життя людини разом із формуванням якостей успішного засвоєння здобутих знань, створюватимуть умови для професійного самовизначення [12, с. 109], системного їх використання в практичній діяльності на побутовому, професійному та соціальному рівнях, що стимулює вмотивованість особистості до розвитку протягом життя.

Одним із засобів, який допоможе вирішити частку окреслених завдань є розроблена автором дослідження система соціально-професійного розвитку особистості. Вона має на меті сформувати високий рівень готовності до реалізації особистісних і громадянських значущих цілей в умовах глобалізованого простору за рахунок підвищення рівня конкурентоспроможності людини. Від досягнення цієї мети залежить успішна взаємодія зі світом як на рівні матеріального виробництва, так і на рівні особистісного і суспільного взаєморозуміння, взаємоповаги, взаємодопомоги.

Соціально-професійний розвиток особистості (С.-п.р.о.) – процес спрямований на духовне, інтелектуальне, фізичне, соціальне і професійне формування особистості через поетапний індивідуальний вияв у системі її мотивів фундаментальної потреби пізнання в обраній для діяльності виробничій чи невиробничій сфері на ринку праці та застосуванні отриманих знань для становлення операційно-технологічної (діяльнісної) складової психологічної сфери з метою професійної взаємодії у процесі вироблення суспільно значущого продукту праці. С.-п.р.о. є комплексною науково обґрунтованою системою форм, методів, засобів і технологій залучення до реалізації особистісних та громадянських значущих цілей, формування цінностей та розбудови відносин, яка цілеспрямовано використовується для досягнення мети: вироблення в свідомості людини внутрішньої потреби самовираження та самоствердження шляхом створення соціально значущих матеріальних і духовних цінностей необхідних для задоволення потреб; засвоєння визначеного змісту освіти й застосування певної системи базових і спеціальних знань та норм, які дають змогу повною мірою функціонувати в суспільстві та професійному середовищі; реалізації творчого потенціалу, здібностей, задатків; формування рівнів компетентностей на етапах вікового розвитку; здобування психологічного та соціально-професійного досвіду; гармонізованого розвитку; капіталізації людських ресурсів в умовах реальної та прогнозованої трудової діяльності і взаємодії на ринку праці. Механізми формування та функціонування С.-п.р.о. зумовлюються системою координат життєвого простору людини та суспільства. Складності проектування С.-п.р.о. пов'язані, насамперед, з: вибором напряму професійної діяльності в швидкозмінних умовах життя та праці; системним підходом до організації психологічної діяльності в різних її формах та видах; об'єктивністю оцінки за працю, яка необхідна для забезпечення життєдіяльності суспільства та розвитку держави; заниженням рівня очікуваної винагороди за суспільно значущу виконану роботу; хронічним дефіцитом проектів і ресурсів для розвитку протягом життя тощо.

С.-п.р.о. має філософський, психологічний, педагогічний, соціальний та економічний освітні компоненти. Їх гармонізація створює передумови активізації психологічної діяльності особистості стосовно усвідомлених потреб і умов їх задоволення та поетапне розв'язання суперечностей у процесі життєдіяльності на синергетичних засадах. Застосування синергетичного підходу спрямовується на: розв'язання особистісних і соціальних лінійних і нелінійних завдань; утворення рівнів компетентностей на різних етапах розвитку з урахуванням вікових особливостей, що дають можливість існувати в умовах мінливого глобалізованого простору в особистісному й суспільному аспектах відповідно до соціальної зрілості та статусу, пов'язаного з соціально-професійною належністю.

Для досягнення мети С.-п.р.о. застосовують інтегративні види технологій у сукупності методів, прийомів та впливів, спрямованих на саморозвиток особистості, активізацію її зусиль та упорядкування сукупності процедур й операцій за допомогою яких реалізується певний соціально-професійний проект або конкретна ідея реорганізації, модернізації чи вдосконалення взаємодії з ринком праці ... [10, с. 61-62].

Дослідження даної проблеми дозволило дійти таких **висновків**:

1. Проектування та реалізація системи розвитку особистості знаходиться в прямій залежності від процесів природного та суспільного характеру, які відбуваються на території життєдіяльності певного громадянського суспільства;

2. Теоретично обґрунтована система розвитку особистості в умовах розбудови громадянського суспільства стимулює процеси формування як когнітивної складової психологічної сфери, так і операційно-технологічної, мотиваційної, етичної, соціальної, поведінкової. Такий підхід забезпечує підґрунтя для гармонізованого розвитку особистості, високий рівень її самоорганізації і самоуправління в процесі життя та праці, а також формує уявлення про розподіл праці в умовах інтеграційних процесів на шляху розбудови громадянського суспільства;

3. Джерелом забезпечення креативності особистості є мотиви самоактуалізації в обраних сферах діяльності. Одним із механізмів виникнення таких мотивів є система соціально-трудова ціннісна орієнтація особистості, педагогів та наставників. В системі домінують роль відіграє гуманістична спрямованість кваліфікованої діяльності фахівця і його соціальна відповідальність за прийняті рішення та їх наслідки;

4. Правильно створені умови розвитку позитивно впливають на особистість, розкривають її позитивні риси і властивості, формують якості і цінності, сприяють вихованню дисциплінованості та відповідальності. Сучасні умови життя вимагають принципових дій та міркувань по суті від фахівців, які знають галузеві проблеми дещо глибше, бачать істотні шляхи їх вирішення, а значить усвідомлюючи необхідні закони, закономірності, принципи, зв'язки і відношення забезпечують поступ;

5. Сучасний етап розвитку характеризується одержанням нових знань про соціально-професійний простір на стику різних наук, зокрема, філософії, логіки, загальної та соціальної психології, педагогіки, соціології, економіки, нейронауки, теорії свідомості, психолінгвістики тощо. У зв'язку з цим, розроблення перспективних проектів, з метою їх ефективного використання особистістю і громадянським суспільством, можливе в умовах гармонізації освітніх компонентів диференційованих за галузевим принципом у відповідності до цілей, педагогічних засобів і результатів їх застосування.

З метою покращення системи розвитку особистості подальшого дослідження потребує: вивчення закономірних зв'язків між цілями освіти і метою навчання у відповідності до особистісної значущості і суспільної необхідності на даному етапі розвитку; обґрунтування змісту освіти, технологій, форм, методів і засобів підготовки до життя та праці; проектування процесу формування компетентностей як у системному вигляді, так і у відповідності до принципів галузевості суспільного виробництва; розроблення шляхів забезпечення прогнозованих результатів освітньої діяльності; прогнозування кінцевих результатів навчання та перспективності їх застосування.

References

- Бех І. Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання. *Іноватика у вихованні*, 2015. Вип. 1. С. 8-10.
Bekh, I. D. (2015). Osobystist' u konteksti oriyentyriv rozvyval'noho vykhovannya [Personality in the context of developmental education guidelines]. *Innovatyka u vykhovanni – Innovative studies in education*, 2015, 1, 8-10.
- Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці. Київ : НІСД, 2016. 528 с.
Vlasyuk, O.S. (2016). Natsional'na bezpeka Ukrayiny: evolyutsiya problem vnutrishn'oyi polityky : Vybr. nauk. pratsi [National Security of Ukraine: Evolution of the Problems of the Internal Policy : Selected Sciences works. Kyiv : NISS.
- Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Київ ; Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
Zyazyun, I. A. (2008). Filosofiya pedahohichnoyi diyi : monohrafiya [Philosophy of pedagogical action : monogr.]. Kyiv ; Cherkasy : ChNU imeni Bohdana Khmel'nyts'koho (pp. 397-414).
- Мачача Т. С., Юрженко В. В. Стратегії розвитку технологічної освіти в середній загальноосвітній українській школі: наскрізність змісту і структури. *Український педагогічний журнал*, 2017. Вип. 2. С. 58-68.
Machacha, T. S. & Yurzhenko, V. V. (2017). Stratehiyi rozvytku tekhnolohichnoyi osvity v seredniy zahal'noosvitniy ukraïns'kiy shkoli: naskriznist' zmistu i struktury [Strategies for the development of technological education in the secondary general Ukrainian school: the comprehensiveness of the content and structure]. *Ukrayins'kyu pedahohichnyy zhurnal – The Ukrainian pedagogical magazine*, 2, 58-68.

5. Мачача Т. С. Реалізація творчого потенціалу учнів основної школи у процесі трудового навчання. *Проблеми сучасного підручника*, 2014. Вип. 14. С. 425-435.
Machacha, T. S. (2014). Realizatsiya tvorchoho potentsialu uchniv osnovnoyi shkoly u protsesi trudovoho navchannya [Realization of creative potential of pupils of the basic school in the process of labor training]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka – Problems of the modern textbook*, 14, 425-435.
6. Піддячий В. Аксиологічні основи розвитку громадянської компетентності майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 2018. Вип. 1-2. С. 15-21.
Pidyachyi, V. (2018). Aksiolohichni osnovy rozvytku hromadyans'koyi kompetentnosti maybutn'oho pedahoha. *Axiological bases of development of civic competence of the future teacher. Neperervna profesiyna osvita: teoriya i praktyka – Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 1-2, 15-21.
7. Піддячий В. Сутність і зміст громадянської компетентності майбутнього педагога. *Молодь і ринок*, 2017. Вип. 7 (150). С. 76-82.
Pidyachyi, V. (2017). Sutnist' i zmist hromadyans'koyi kompetentnosti maybutn'oho pedahoha [Essence and content of civic competence of the future teacher]. *Molod' i rynok – Youth and Market*, 7 (150), 76-82.
8. Піддячий М. І. Навчально-виховний комплект старшокласників: соціально-професійна орієнтація. *Проблеми сучасного підручника*, 2015. Вип. 15(2). С. 141-149.
Pidyachyi, M. I. (2015). Navchal'no-vykhovnyy komplet starshoklasnykiv: sotsial'no-profesiyna oriyehtatsiya [Educational-educational set of senior pupils: social-professional orientation]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka – Problems of the modern textbook*, 15 (2), 141-149.
9. Піддячий М. І. Навчально-виховний процес профільної школи: соціально-професійне спрямування. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 2014. Вип. 17. С. 98-105.
Pidyachyi, M. I. (2014). Navchal'no-vykhovnyy protses profil'noyi shkoly: sotsial'no-profesiyne spryamuvannya [Educational process of profile school: social-professional orientation]. *Pedahohichna osvita: teoriya i praktyka – Pedagogical Education : Theory and Practice*, 17, 98-105.
9. Піддячий М. І. Освіта і наука України : соціально-трудова розв'язка молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, 2017. № 13. С. 75-80.
Pidyachyi, M. I. (2017). Osvita i nauka Ukrayiny : sotsial'no-trudovyy rozvytok molodi [Education and science of Ukraine: social and labor development of youth]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Dragomanova – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov*, 13, 75-80.
10. Піддячий М. І. Соціально-професійний розвиток старшокласників: праця як основа життєдіяльності та поступу. *Технології інтеграції змісту освіти*, 2018. № 10. С. 98-108.
Pidyachyi, M. I. (2018). Sotsial'no-profesiynnyy rozvytok starshoklasnykiv: pratsya yak osnova zhyttyediyal'nosti ta postupu [Social-professional development of high school students: labor as a basis of life and progress]. *Tekhnolohiyi intehratsiyi zmistu osvity – Technology integration in education content*, 10, 98-108.
11. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу : монографія / за ред. О. Л. Моріна. Харків : Друкарня Мадрид, 2016. 220 с.
Morina O. L. (Ed.) (2016). *Profesiynne samovyznachennya uchniv'skoyi molodi v umovakh osvith'oho okruhu : monohrafiya* [Professional self-determination of pupils in the conditions of the educational district: monograph] / Kharkiv : Drukarnya Madryd.
12. Туташинський В. Новий зміст предмета "Технології". Технології: Нові навчальні програми для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту, профільний рівень); Методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України. Київ : УОВЦ "Оріон", 2018. 47 с.
Tutashyn's'kyu, V. (2018). *Novyyi zmist predmeta "Tekhnolohiyi". Tekhnolohiyi: Novi navchal'ni prohramy dlya 10–11 klasiv zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity (riven' standartu, profil'nyy riven')*; *Metodychni komentari providnykh naukovtsiv Instytutu pedahohiky NAPN Ukrayiny* [New content of the subject "Technologies". Technologies: New curricula for 10-11 grades of institutions of general secondary education (level of standard, profile level); Methodical comments from leading scientists of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine]. Kyiv : UOVTS "Orion"
13. Юрженко В. В. Синергетичний аспект проблеми вікової моделі, або антиномія інтеграції і диференціації освітнього процесу. *Педагогічний альманах*, 2017. № 34. С. 43-50.
Yurzhenko, V. V. (2017). *Synerhetychnyy aspekt problemy vikovoyi modeli, abo antynomiya intehratsiyi i dyferentsiatsiyi osvith'oho protsesu* [Synergetic aspect of the problem of age model, or antinomy of integration and differentiation of educational process]. *Pedahohichnyy al'manakh – Pedagogical almanac*, 34, 43-50.

Piddiachyi M. I.

D.Sc. in Pedagogics, Professor, Chief Research Scientist of the Department of Industry-Specific Education of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences (NAES) of Ukraine, Corresponding Member of the International Slavic Academy of Education named after Jan-Amos Komensky

PERSONAL DEVELOPMENT IN TERMS OF CIVIL SOCIETY

This paper states that:

1) the nature and essence of a human being are manifested in the process of evolutionary change in the states of natural, personal and social character;

2) a human being can safely exist only in harmony with nature, being integrally considered in the cosmic, biological, mental, social, cultural and civilizational dimensions;

3) the tasks of the development of personality and civil society are in the dimension of being of society, human influence on nature, the ways in which a human being gets to know the world and themselves;

4) preparation for labor is a component of national security, since through its results the protection of a person, family, people, goals, ideals, values, traditions, way of life, culture, rights and duties, fundamental freedoms takes place;

5) poly-variant concepts of development consider the structure of the inner world of a human being, the structuring of society with certain relations characteristic to them and sets of relationships of forms of nature;

6) the development of personality takes place in the process of self-creation and creation of a culture, which results in acquisition of higher values of life and formation of individual and psychological qualities;

7) labor, being the main form of vital activity of both an individual and society, acts as a leading factor in sociogenesis, and hence the process of historical and evolutionary emergence and formation of human society, and its division into classes;

8) in personal dimension, labor is a means of self-expression and self-affirmation, the realization of intellectual and creative potential, formation of psychological experience, development of a sense of moral dignity;

9) labor market has its own laws, regularities and principles;

10) in the context of civil society development, public institutions and business, on a cultural basis in the process of integration, must fulfill the will of the citizens protecting their interests;

11) the development and introduction of educational systems in accordance with the goals of education and the purpose of learning will complicate the process of globalization with an innovative fast-changing type of progress;

12) differently vectored nature of human living space forms its level of psychological experience;

13) socio-professional orientation (labor activity and its infrastructure, human labor, professional culture, professional orientation, household management, entrepreneurial activity, social and professional interaction in labor market) should form a readiness to achieve personal and social meaningful goals in the conditions of a globalized space owing to increase in the level of competitiveness of a person.

Key words: *globalization; civil society; growth; maturation; unity; educational models and systems; personality; patriotism; productive forces; psychological experience; labor market; development; consciousness; social and professional development.*

Одержано редакцією 05.03.2019

Прийнято до публікації 10.03.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України **В. М. Мадзігон**